

Rys polskiego komiksu w tym historycznego

Rozmowa o komiksie, w tym o polskim komiksie wymaga badań nad rozwojem literatury światowej. Niektórzy badacze tematu doszukują się już go w starożytności. Pismo obrazkowe było początkiem. W starożytnym Egipcie posługiwano się pismem obrazkowym już od II połowy IV tys. p.n.e. W średniowieczu odnajdujemy historie obrazkowe z krótkimi komentarzami sławiące czyny bohaterskie czy historie świętych. Przykładem jest tutaj tkanina z Bayeux, przedstawiająca podbój Anglii przez Wilhelma Zdobywcę, w tym zwycięską bitwę pod Hastings w 1066 roku. Czasy średniowiecza obejmuje dzieło Mistra Rohana *Zmarły przed sądem Boskim* z 1435 roku, które zawiera już banderole z wypowiedziami zmarłego i Boga. W okresie nowożytnym, czyli od czasów odkrycia Ameryki przez Kolumba znajdujemy grafikę satyryczną z czasów angielskiej wojny domowej z lat 1642 – 1649 z banderolami okrzyków przeciwników. Tak działo się na terenach Anglii, Francji i innych krajach zachodniej Europy.

Jak rozwijał się komiks na ziemiach polskich, które należały kulturowo do Zachodu? Musimy cofnąć się mniej więcej do połowy XIX wieku. Polska nie ma tak bogatej historii jak kraje zachodniej Europy ale i u nas zaczęły pojawiać się pierwsze formy, które można uznać za pierwsze komiksy. Pierwotnie rysunki były wykorzystane jako uzupełnienie tekstu ilustracją, która była atrakcją całości książki. Z czasem w publikacjach, których odbiorcami były dzieci zaczęły pojawiać się rysunki, które stanowiły osobny, samodzielny byt. Były zamkniętymi historiami. Przykładem takiej publikacji jest „Gwiazdka Kazia. Poranek na kołędę dla małych dzieci” Władysława Bełzy z 1883 roku. Zatrzymam się na chwilę przy autorze, który jest twórcą słynnego *Katechizmu polskiego dziecka*, zaczynający się słowami: Kto ty jesteś?/ Polak mały/ Jaki znak twój?/ Orzeł Biały... Władysław Bełza był wielkim polskim patriotą i jego twórczość literacka była nacechowana dążeniami niepodległościowymi Polaków.

Debiut w tekstach dla dzieci zaowocował późniejszym wykorzystaniem historyjki obrazowej także w publikacjach dla dorosłych. Potencjał w komiksie dostrzegli przede wszystkim humorysty, którzy sięgali po rysunki, gdzie trzeba było potraktować sytuację z humorem czy satyrą. Tytułami dla dorosłych, które często pojawiają się jako przykłady wczesnych wytworów tematycznych cykli obrazkowych były *Historia jedynaczka* i *Historia jedynaczki*, które ukazywały się odpowiednio w 1859 i 1860 roku. Ich autorem był Franciszek Kostrzewski, uznawany ojcem polskich historii obrazkowych. Nota bene to wielki malarz związany z cyganerią artystyczną ówczesnej Warszawy.

Komiks polski na przełomie XIX i XX wieku to nadal najczęściej ukazujące się w prasie historyjki obrazkowe. Rozwój prasy przyspieszył rozwój rodzimego komiksu. I tak w 1905 roku w Łodzi ukazał się komiks pod tytułem *Miś i Wacek* na podstawie wersji słynnego komiksu *Max i Moritz* Wilhelma Buscha. Był to komiks bardzo ważny, ponieważ była to pierwsza polska historyjka obrazowa w całości zamknięta w komiksowe ramki. Od 1919 roku pojawia się wyjątkowa lwowska szkoła komiksu i mamy pierwszy serial obrazkowy w którym objawił się nasz pierwszy komiksowy bohater i to nie byle kto. *Ogniem i mieczem, czyli przygody szalonego Grzesia* zadebiutowało na łamach tygodnika lwowskiego, czasopisma satyryczno-politycznego *Szczutek*. Jak sam tytuł wskazuje bazowano tutaj na powieści Henryka Sienkiewicza. Za jego przygotowanie odpowiadał tekściarz Stanisław Wasylewski, pisarz lwowski ówczesnie bardzo popularny. Rysownikiem był Kamil Maćkiewicz ukrywający się pod pseudonimem Jan Bury. Serial komiksowy *Ogniem i Mieczem, czyli* dotyczył wojny, jakie młode wojsko polskie toczyło w obronie swoich granic. Tytułowy bohater Grześ zaciąga się do wojska i walczy z Ukraińcami pod Lwowem, później na Polesiu gromi bolszewików. Nawet na przepustce dzielny wojak Grześ stawia czoło komunistycznym agitatorom, spekulantom chcącym bez skrupułów dorobić się na wojnie.

W 1930 roku pojawił się pierwszy komiks współczesny, właśnie współczesny, bo pierwszy raz z dymkami, w których pojawiły się dialogi. Komiks ukazał się pod tytułem *Pan Bujdalski i Kaczorek*. Historyjka pojawiła się na łamach *Małego Kuriera* w Łodzi. W Europie najczęściej tekst pojawiał się pod rysunkiem, a dymki to tradycja amerykańska. Od publikacji *Pana Bujdalskiego i Kaczorka* minęło sześć lat zanim tekst zaczął się pojawiać wewnątrz kadru.

W 1932 roku narodził się komiks, który przyniósł pierwszego bohatera, który stał się ikoną polskiej popkultury. *Przygody Koziołka Matołka* autorstwa wspaniałego duetu Kornela Makuszyńskiego i Mariana Walentynowicza. Postać Koziołka szybko zdobyła sporą popularność. Późniejsze *Awantury i wybryki małej małpki Fiki Miki* odniosły podobny sukces. Przede wszystkim dzięki bohaterom, którzy sympatyczni w różny sposób zostali umieszczeni w absolutnie nieprawdopodobnych okolicznościach. Historie o nich były spisane charakterystycznym ośmiozłóskowcem i dzięki temu rytmowi tekst wspaniale się czyta. Był to pierwszy naprawdę duży samodzielny sukces wydawniczy, który zwiastował przełom. Niestety, kiedy polski komiks zaczął odnosić sukcesy wybuchła wojna.

Najbardziej znany i najdłuższy komiks z czasów II Wojny Światowej to *Przygody Walerego Pompki*, który zaczął się ukazywać od 1941 roku w *Polskich Siłach Zbrojnych na Zachodzie*. Opowieść o dzielnym polskim wojaku, chłopaku z Warszawy, cwaniaku i łobuzie okazała się sukcesem. Walery Pompka przeszedł z polskim wojskiem cały szlak bojowy.

W okresie komunizmu w Polsce zniknęli komiksowi herosi wojenni ze świadomości czytelnika. Polska Ludowa zafundowała czytelnikom propagandowy komiks historyczny autorstwa Janusza Przymanowskiego i świetnego rysownika Szymona Kobylińskiego *Przygody pancernych i psa Szarika* w 1970 roku. W PRL-u praktycznie nie istniał komiks niezależny. Za wyjątek można uznać *Solidarność - pierwszych 500 dni* Jana Marka Owińskiego i Jacka Fedorowicza. Ta komiksowa biografia pierwszych miesięcy Solidarności ukazała się w drugim obiegu.

Po 2000 roku rozkwita polski komiks historyczny. Został zinstytucjonalizowany przez Instytut Pamięci Narodowej i Muzeum Powstania Warszawskiego. IPN postawił na komiksy o tematyce narodowo-wyzwoleńczej, działalności Armii Krajowej podczas niemieckiej okupacji i podziemia antykomunistycznego po 1945 roku. Wydaje serię: *W imieniu Polski Walczącej*,

Wyzwolenie ? 1945, Wilcze tropy, Epizody z historii najnowszej Polski w komiksie i albumy *Korfanty* i *Lupasza* Muzeum Powstania Warszawskiego prowadzi edukację między innymi poprzez cykliczne konkursy komiksów historycznych. Wydaje antologie pokonkursowe. Edycje komiksów tematycznie dotyczą : *Powstanie' 44 w komiksie, Po powstaniu, Pełnometrażowy komiks o Powstaniu Warszawskim* itp.

W internecie mamy polski komiks sieciowy, który jest odmianą tradycyjnego komiksu. Jest dostępny tylko w internecie lub debiutował w sieci. Zaletą jest szybkie powstanie komiksu i jego publikacja. Przedsięwzięcie jest niekomercyjne i przeważnie ma wolny dostęp.

Obecnie powstają awangardowe komiksy które prowadzą narrację jedynie za pomocą grafiki. Są to bardzo wysokiej klasy strony obrazowe i należą do wydawnictw albumowych *Ewolucja* oraz różnorodność form graficznych sprawia trudność w zakwalifikowaniu danej publikacji do komiksu. Na Międzynarodowych Targach Książki w 2015 roku była prezentowana *Biblia* w formie albumu malarskiego, arcydzieła wydawnictwa bibliofilskiego.

Tak dobrej passy polski komiks nie miał od kilku dekad jak obecnie. Został doceniony w kraju i zagranicą i ugruntował swoją pozycję na rynku sztuki.

Teresa Marchwicka-Grabowska

